Сергій Чемеркін

(З ІНТЕРНЕТУ)

Сучасна лексикографічна практика завдяки високим потенційним можливостям цифрових технологій вийшла на новий рівень. Сьогодні у створенні практично будь-якого нового словника застосовують засоби Інтернету. Всесвітня мережа стала важливим джерелом не тільки пошуку лексичних одиниць, а й наповнення ілюстративним матеріалом. Доказом цього є використання прикладів із Інтернету, на що вказує позначка, яка відсилає до джерела матеріалу, — *(з Інтернету)*. Практика використання такого позначення нова, тому потребує особливої уваги.

Як відомо, найбільш повні лексикографічні реєстри (багатотомні тлумачні словники) подають лексичну одиницю у всіх відтінках її значення. Крім того, у таких словниках наводять ілюстрацію — зразок тексту з реєстровою одиницею. Ілюстрація у словникові відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки вона дає змогу на прикладі побачити реалізацію лексичного значення, поданого у словниковій статті.

У найвагоміших тлумачних словниках ілюстрування словникових статей прикладами має давню традицію. Зокрема, у Словникові української мови в 11 томах вона представлена якнайширше: ілюстрації-речення на підтвердження лексичного значення узято з різних стильових різновидів української мови. Найбільше ілюстрацій наведено з художніх творів, що не дивно, адже в основу літературного стандарту покладено взірці мовно-художньої практики майстрів слова. Тут є ілюстрації з творів класиків та письменників-сучасників того періоду (Словник видано упродовж 1970-1980 рр.). У СУМ серед джерел ілюстративного матеріалу наведено знакові для тих часів газети та журнали: «Архітектура і будівництво», «Мистецтво», «Літературна Україна», «Медичний журнал». Оскільки Словник відбивав тогочасне суспільно-політичне життя, то на його ілюстративній базі не могли не позначитися і зразки текстів, які мають ідеологічний характер. Однак це не впливає на рівень лексикографічного опрацювання матеріалу в цій чи не найваж-

ливішій для української лінгвістики праці, адже системні засади Словника через ідеологічний вплив не порушено.

В інших мовах світу, звичайно, також використовують принцип ілюстрування великих тлумачних словників прикладами з текстів. Одним із революційних свого часу став словник французької мови «Dictionnaire complet de la langue francaise» П'єра Ларусса (1879 р.). Відомий педагог і лексикограф вважав, що словник без прикладів — це лише скелет. Тому в цьому виданні була величезна кількість прикладів використання термінів, лексичних словосполучень, ідіом. Крім того, це видання — перший у Франції ілюстрований словник. Гравюри до нього замовляли у найкращих граверів Європи. Принагідно варто зазначити, що наприкінці XX століття при створенні словників певного типу стали також послуговуватися графічними ілюстраціями до словникових статей. Ця практика поширилася з метою спрямування словника до цільового користувача — наприклад, іноземця, дитини та ін., адже це зручний для розуміння такими користувачами формат тлумачення слова.

Американський лексикографічний стандарт «Webster's Third New International Dictionary of the English Language» використовує близько 200 тис. літературних цитат, які наведені в тлумаченнях окремих значень слова. А сам словник побудовано на лексичній картотеці обсягом 10 млн. цитат.

У слов'янській лексикографії теж дотримано таких принципів. Відомі багатотомні видання «Словарь русского языка», «Тлумачальны слоўнік беларускай мовы», «Речник на българския език», «Słownik języka polskiego» та ін. побудовано на багатому ілюстративному матеріалі.

Як бачимо, будь-яка серйозна лексикографічна праця передбачає використання прикладів-ілюстрацій. Звідки узято цей матеріал — також один із вагомих показників верифікації лексеми. Саме завдяки таким показникам, як, наприклад, зазначення прізвища автора текстової ілюстрації для словникової статті чи назви газети, певною мірою можна зрозуміти специфіку стильових чи комунікаційних особливостей мови цього джерела. Наприклад, одиниці реактивованої лексики можуть бути про-

ілюстровані прикладами з творів авторів, які були репресовані; лексеми зі сфери офіційно-ділової комунікації — з нормативних документів, скажімо, Конституції. Таке ілюстрування словника природне, до того ж воно дає змогу завдяки тим-таки комп'ютерним засобам здійснювати окремі лінгвістичні дослідження, зокрема, визначити рейтинг цитування окремих мовних джерел, оцінити внесок кожного джерела у розвиток стилістичної системи мови. Ці дослідження матимуть високий рівень достовірності лише тоді, коли у словникові буде зазначено конкретне джерело. Такі розвідки, наприклад, можна здійснювати на базі матеріалів Словника української мови в 11 томах, де вказано кожне окреме джерело — чи то автор художнього твору, чи конкретна назва періодичного видання, наукового часопису тощо. На жаль, такі розвідки не можна здійснювати на матеріалі частини нових словників, серед яких і Словник української мови у 20 томах, перший том якого побачив світ 2010 року. Вказування на частину джерел ілюстративного матеріалу тут нівельовано до позначок: з мови публіцистики — *(з газ.)*, *(із журн.)*; з творів наукової чи науково-популярної літератури — *(з наук.)*, *(з наук.-попул. літ.)*; з мови творів, які розміщені в Інтернеті, — *(з Інтернету)* тощо.

Позначка *(з Інтернету)*, яку використовують як у сучасних словниках, так і в наукових працях загалом, є свідченням того, що ілюстративний матеріал взято з Інтернету. Сьогодні Інтернет став невіддільною частиною життя суспільства, він проникає в усі сфери життєдіяльності людини, тому тут можна знайти будь-яку інформацію. Зрозуміло, що в Інтернеті наявна й текстова інформація. Приклади з Інтернету для ілюстрування словника чи наукової статті можуть бути різними, до того ж представленими усіма функціонально-стильовими різновидами. Сьогодні перед науковцями уже не стоїть питання про виокремлення мови Інтернету в особливий стильовий різновид, як це було раніше, Інтернет — це комунікаційна сфера, яка охоплює усі стильові різновиди української мови. Це засіб, за допомогою якого можна створювати і транслювати будь-який текст. Відповідно у Всесвітній мережі можна знайти тексти творів Тараса Шевченка, законів України, матеріали публіцис-

тики — як друкованої, так і електронної, — наукові тексти, сакральну літературу із текстами релігійних книг, а також приклади розмовної мови. А ще — нові різновиди текстів, у яких звичайний текст перемежований зі звуком, з ілюстраціями, відео тощо. Тобто Інтернет розширив сферу мовного вжитку і можливості репрезентації промовленого чи написаного слова. Тому коли автори словників чи наукових праць вказують, що приклад узято з Інтернету, така примітка є некоректною. Вона надто загальна й не може характеризувати ілюстративний матеріал. Це схоже на те, якби сказати, що приклад узято з друкованого видання. Що це: газета чи книга? Яка назва? Хто автор?

Практика вживання позначки *(з Інтернету)* нівелює у словниках та наукових працях доробок значної частини інтернет-видань, діяльність яких чітко регламентована літературним стандартом. Укладачі словників, на жаль, не зважають на те, що у деяких інтернет-видань, як, наприклад, «Української правди», кількість читачів значно перевищує будь-який друкований засіб масової інформації в Україні.

Отже, звертаймо увагу на тих, хто публікується в Інтернеті, й не ховаймо їхні тексти за безликим *(з Інтернету)*.